

JETOANELE FABRICII DE ZAHĂR DE LA MĂRĂȘEȘTI

Dorel Bălăiță*

Abstract

Mărășești sugar factory was founded in 1897 at the initiative of George Ulysse Negroponte and benefited from the beginning of the advantages granted by the Romanian sugar industry. On 6th of August 1917, as a consequence of German bombing, the sugar factory from Mărășești was destroyed and it was never rebuilt. The tokens presented in the article were used in the factory's canteen and were used to pay the food consumed by the company's employees.

Key words: sugar factory, Mărășești, George Ulysse Negroponte, tokens, canteen.

În România¹ primele fabrici de zahăr s-au înființat la Sascut (astăzi județul Bacău²) în anul 1875³ (Wollmann 2012 283) și la Chitila (județul Ilfov) în anul 1876 (Samoilă 2013 15). Primul zahăr românesc apare pe piață în 1876 (Samoilă 2013 15) și era produs la Sascut. Până la înființarea acestor două fabrici zahărul se importa din diverse țări, dar mai ales din Austria. Pentru a încuraja construirea unor fabrici de zahăr, în anul 1873, Guvernul României condus de Lascar Catargiu adoptă primele măsuri protecționiste pentru industria autohtonă. Astfel, la 29 martie/10 aprilie a fost adoptată Legea pentru încurajarea industriei zahărului, prin care oricine dorea să înființeze o fabrică de zahăr era scutit de orice impozit și taxe comunale pe 20 de ani, beneficia de scutiri de taxe vamale pentru utilajele importate, dar și scutiri de taxă de timbru pe acțiunile emise de societățile constituite în acest scop (Popescu 1936 114). În baza acestei legi se înființează cele două fabrici de zahăr mai sus amintite care nu vor face față concurenței zahărului de import și vor ajunge curând în pragul falimentului. Sunt salvate pentru scurt timp de o nouă lege specială adoptată în 1882 (Epoca 1898 1) care le acordă noi avantaje: o primă de 16 bani/kg de zahăr produs în țară⁴, precum și câte 250.000 lei pentru compensarea pagubelor suportate de cele două fabrici autohtone.

În urma avantajelor acordate de statul român (inclusiv o taxă de 35 bani/kg de zahăr importat) se înființează noi fabrici de zahăr, la Mărășești (România Economică 1905 14), la Roman în 1899 (Wollmann 2012 289), la Ripiceni⁵ (județul Botoșani) în

* SC Chimcomplex SA Borzești, Onești.

E-mail: dorelb2003@yahoo.com

¹Pe teritoriul Transilvaniei una dintre primele fabrici de zahăr a luat ființă la Sibiu în anul 1849 (Wollmann 2012 283).

²În 1875 localitatea Sascut, ca și Mărășești, aparținea de județul Putna.

³La Lugulețu (jud. Dâmbovița) este atestată în anul 1837 o fabrică care producea zahăr din sirop de grâu (Wollmann 2012 283).

⁴În condițiile în care prețul mediu de vânzare al kilogramului de zahăr în 1882 era de 1,20 lei, (Axenciuc 2008 191)

⁵După înființarea fabricii de la Ripiceni producția națională de zahăr a ajuns în 1900 la 1870 de vagoane depășind nevoiele consumului intern (Wollmann 2012 289).

1900 (Wollmann 2012 289), la Herăstrău în 1901 (Wollmann 2012 293) sau la Brânceni (județul Teleorman), și măresc capacitățile de producție deja existente.

Fabrica și rafinăria de zahăr de la Mărășești s-a înființat în anul 1897 de către Societatea Română pentru fabricarea zahărului (Wollmann 2012 292), la inițiativa lui George Ulysse Negroponte, unul din cei mai importanți proprietari de pământ din zonă cu peste 40.000 ha teren (Anghel, Desliu 2000 208), Chrissoveloni⁶ și H. Economu (Argus 1928 337). Construcția fabricii și dotarea cu utilajele necesare a costat în jur de 2.750.000 lei, suma imensă pentru acea vreme, și oferea locuri de muncă pentru aproximativ 500 de oameni din împrejurimi⁷ în perioada de campanie. În primul an de funcționare fabrica de la Mărășești a înregistrat o producție de circa 5500 tone zahăr și își putea mări producția, fără dificultăți, la 7000 tone/an (România Economică 1899 6).

În 1906 fabrica îl avea ca administrator pe H. Economu (Damé 1907 597) și producea 7237 tone de zahăr (Damé 1907 596).

Foto 1. Fabrica de zahăr de la Mărășești-1900⁸

Deoarece bugetul țării era îngreunat de sprijinul acordat producătorilor autohtoni de zahăr, în 1901 se introduce o taxă de 16 bani/kg pentru zahărul exportat (Bucureștii 1910 181), desființându-se indirect prima acordată în 1882. În 1906 se modifică taxele de export și se dau garanții fabricilor existente că nu se vor mai acorda nici un fel de avantaje pentru înființarea de noi fabrici de zahăr până în 1914. În 1910, producția autohtonă de zahăr întrecea nevoile pieței interne iar România exporta circa 8 milioane de kg zahăr în Turcia și Bulgaria.

La începutul secolului al XX-lea Nicolae Iorga, ajuns în Mărășești, găsea fabrica de zahăr de aici „gătită ca o vilă” (Iorga 1972 258). Cu toate acestea, datorită concurenței acerbe din industria zahărului în 1914 fabrica de la Mărășești este închisă (Samoilă 2013 28).

⁶ Jean N. Chrissoveloni - bancher, născut în anul 1869 la Paris, a studiat dreptul la Oxford. A fost director general al băncii Chrissoveloni.

⁷ <http://liniavinului.uv.ro/html/inceputul.html> (20.02.2016).

⁸ Carte poștală scoasă la vânzare pe www.delcampe.net (17.02.2016).

În data de 6 august 1917, în urma bombardamentelor inamice, fabrica de zahăr de la Mărășești este distrusă și nu a mai fost refăcută niciodată. În urma ei au rămas pentru o vreme ruinele, dar și câteva jetoane (și cărți poștale) ce s-au păstrat în colecțiile unor pasionați de astfel de mărturii istorice.

La 100 de ani de la distrugerea fabricii vă prezentăm cele cinci tipuri de jetoane care au fost utilizate la cantina fabricii de zahăr de la Mărășești. Jetoanele au același avers: într-un cerc perlat exterior, un leu rampant, cu o coadă despicate și cu o coroană pe cap, care susține un scut având următoarea inscripție în interior dispusă pe trei rânduri: **C.F./DE/Z.** (prescurtările de la „cantina fabricii de zahăr”). În partea de jos, sub leu și scut, arcuit în sus, în interiorul a două arce de cerc inscripția: **CANTINA FABRICEI DE ZAHAR**, dedesubt: **DE LA**, iar în partea de jos sub un arc de cerc liniar arcuit concav: **MĂRĂSESCI**. În dreapta leului este trecut numele gravorului: **CARNIOL FIUL**.

Foto 2. Fabrica de zahăr de la Mărășești-1909⁹

Pe revers, într-un cerc perlat exterior este inscripționată central valoarea nominală. Se cunosc cinci valori nominale: 5 (MAR-2¹⁰), 10 (MAR-3), 20 (MAR-4), 30 (MAR-5) și 100 (MAR-6). Jetoanele cu valorile nominale de 5, 10, 20 și 30 sunt din cupru și au următoarele diametre: 25mm; 24,6mm; 30mm și 29,5mm. Jetonul cu valoarea de 100 este din alamă și are diametrul cel mai mic de 22mm. Considerăm ca valorile nominale se referă la bani și erau utilizate de către angajații fabricii pentru plata alimentelor sau a unor obiecte de uz personal achiziționate de la cantina fabricii. În perioada de sfârșit de secol XIX început de secol XX cantinele erau mai degrabă un fel de băcănie, sau prăvălii de unde angajații unei firme se puteau aproviziona cu cele necesare traiului uneori la prețuri mai mici decât la alte magazine similare. Aceste

⁹ Carte poștală circulantă scoasă la vânzare pe www.delcampe.net (17.02.2016).

¹⁰ Notația din catalogul Erwin Schäffer (Schäffer 2012 165)- România, jetoane, semne valorice și mărci, Guttonbrun-f.e. 2012 165.

jetoane erau primite de muncitori (de multe ori în avans) în contul unei părți din salariu.

Jetoane similare s-au utilizat și la fabricile de zahăr din Sascut (Schäffer 2012 190) și Roman (Schäffer 2012 186).

Foto 3. Jeton cu valoarea nominală de “5”¹¹, MAR-2, Ø 25 mm

Foto 4. Jeton cu valoarea nominală de „10”¹², MAR-3, Ø 24,6 mm

¹¹ Piesa se află în colecția Corneliu Crețulescu (București), căruia îi mulțumim pentru permisiunea de a face publică imaginea acestui jeton.

¹² Piesele cu valoarea nominală de 10, 30 și 100 se află în colecția Erwin Schäffer (Germania), căruia îi mulțumim pentru sprijinul acordat în documentare și permisiunea de a publica aceste imagini.

Foto 5. Jeton cu valoarea nominală de „20”¹³, MAR-4, Ø 30 mm

Foto 6. Jeton cu valoarea nominală de „30”, MAR-5, Ø 29,5 mm

Foto 7. Jeton cu valoarea nominală de „100”, MAR-6, Ø 22 mm

¹³ Piesa se află în colecția Alin Bocăeți (Timișoara) căruia îi mulțumim pentru permisiunea de a publica această imagine.

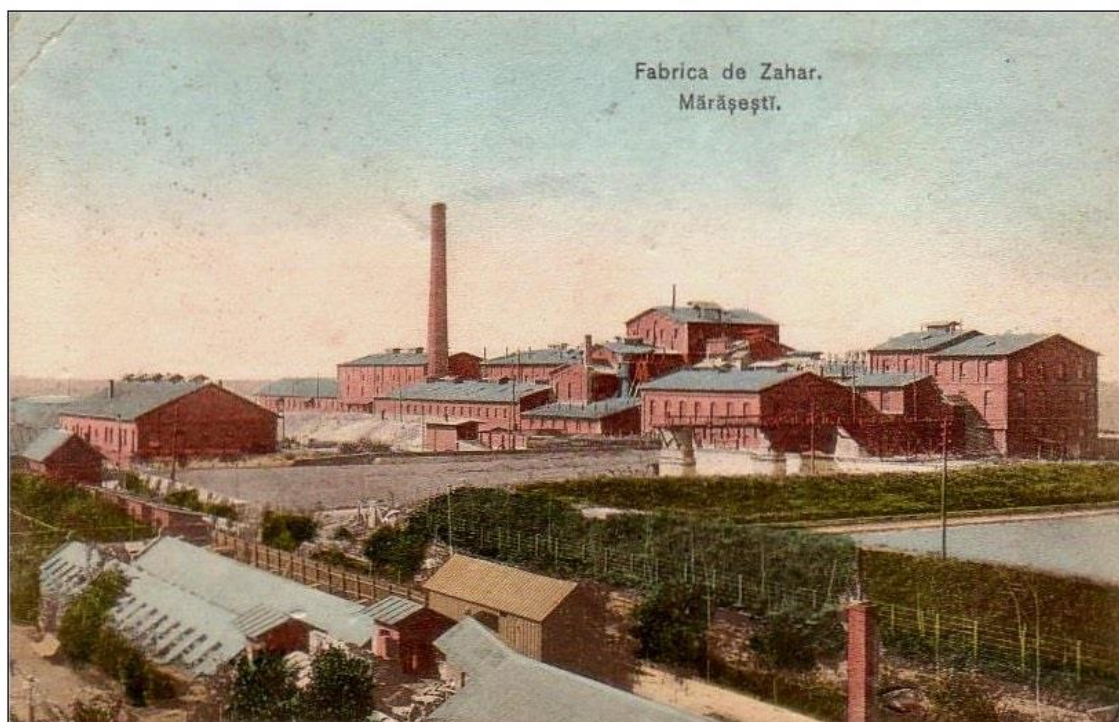

Foto 8. Carte poștală -Fabrica de zahăr de la Mărășești¹⁴-vedere de ansamblu

Foto 9. Fabrica de zahăr de la Mărășești după distrugerea din august 1917¹⁵

¹⁴ Carte poștală scoasă la vânzare pe www.delcampe.net în 2014 (17.02.2016).

¹⁵ Carte poștală scoasă la vânzare pe www.delcampe.net în 2014 (10.01.2016).

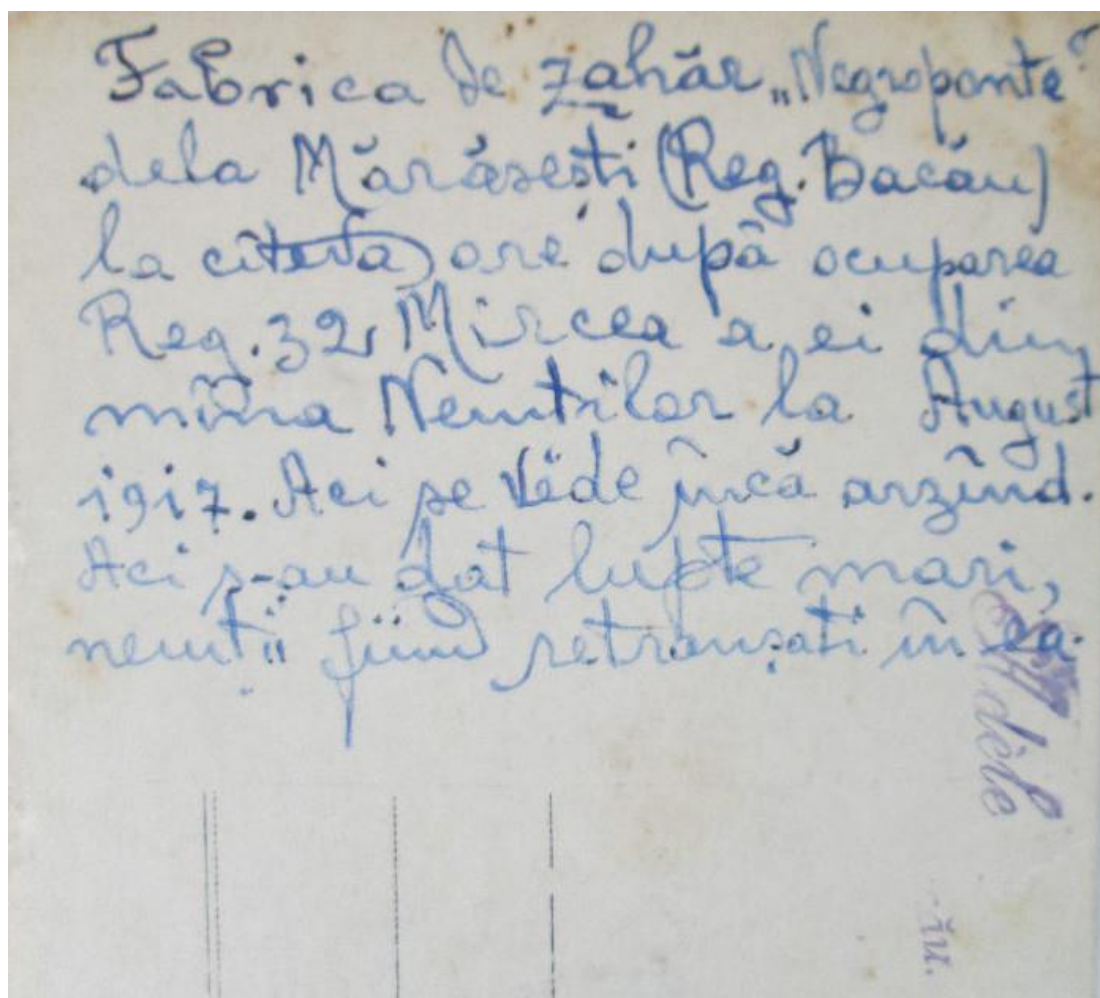

Foto 10. Reversul cărții poștale cu imaginea fabricii de zahăr arzând¹⁶

¹⁶ Expeditorul cărții poștale a scris următoarea notă: „Fabrica de zahăr Negroponte de la Mărășești (reg. Bacău) la câteva ore după ocuparea Reg.32 Mircea a ei din mâna Nemților la august 1917. Aci se vede încă arzând. Aci s-au dat lupte mari, nemții fiind reținuți în ea” (s-a păstrat ortografia originală n.n.).

Bibliografie

- Anghel, Desliu 200 – V. Anghel, Al. Desliu, *Vocatie si destin*, Ed. Terra, Focsani, 2000.
- Argus 1928 – Almanahul Argus, *Industria zaharului in Romania*, 1928.
- Axenciuc 2008 – V. Axenciuc, *Formarea sistemului industrial modern in Romania: etapa 1859-1914-demarajul industrializarii*, Ed. Academiei Romane, Bucuresti, 2008
- Bucureștii 1910 – *Bucurestii, Anuarul ilustrat al capitalei pe 1910*, Tipografia Horia Carp si Marinescu.
- Damé 1907 – Frédéric Damé-*Bucarest en 1906*, Ed. Socec & Cie, Bucuresti, 1907.
- Epoca 1898 – Epoca, seria 2, 04, nr. 668, 27 ianuarie 1898 „*Un gheseft liberal*”.
- Iorga 1972 – N. Iorga, *România cum era până la 1918*, vol.II, București, Editura Minerva, 1972.
- Popescu 1936 – N. Popescu Arcadian, *Industrializarea Romaniei. Studiu evolutiv-istoric, economic și juridic*, Bucuresti, ed. a II-a, 1936.
- România Economică 1905 – Romania Economica, an VII, nr.46/20.11(3.12), 1905, București.
- România Economică 1899 – România economică, an I, nr. 01, 11 iunie 1899, București.
- Samoilă 2013 – Aida Dumitrița Samoilă, *Monografia fabricii de zahăr Sascut-1875-1948*, Ed. Casei Corpului Didactic Bacău, 2013
- Schäffer 2012 – Erwin Schäffer, *România, jetoane, semne valorice și mărci*, Guttenbrun-f.e., 2012.
- Wollmann 2012 – Volker Wollmann, *Patrimoniu preindustrial și industrial în România*, vol. III, Ed. Honterus, Sibiu, 2012.

Resurse web

- <http://liniavinului.uv.ro/html/inceputul1.html> (20.02.2016).
- www.delcampe.net (17.02.2016).